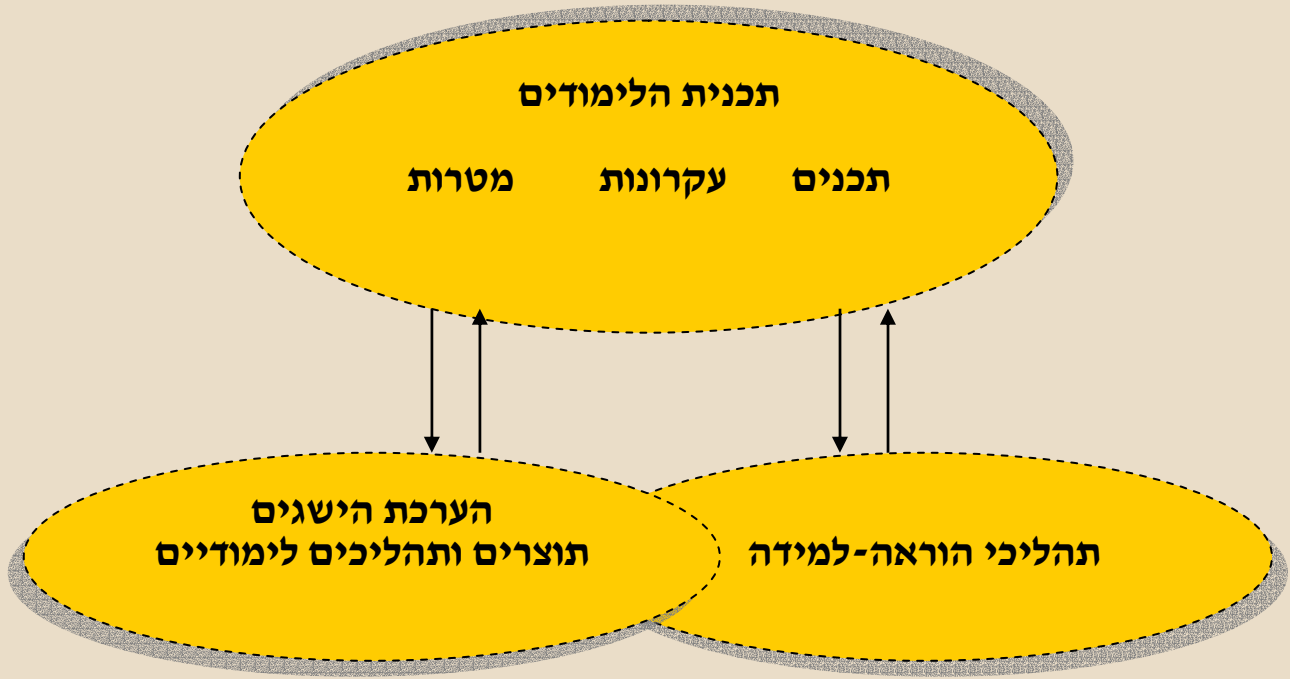


חלק שלישי:

הערכה משולבת בהוראה-למידה



הערכה משולבת בהוראה-למידה

מהו מקום ההערכה בתכנית הלימודים?

1. ההערכה המשולבת בהוראה-למידה נגזרת מתכנית הלימודים: מהמטרות, מהעקרונות, ממבנה תכנית הלימודים, מאבני היסוד שהוגדרו בתחומי הדעת השונים, מהכישורים ומהמיומנויות הנדרשים.
2. ההערכה היא חלק אינטגרלי מתהליכי ההוראה-למידה, לכן יש להתייחס אליה בתכנון השנתי של רצף ההוראה-למידה.*
3. ההערכה בתכנית זו מתייחסת להערכה פנימית - בית-ספרית - למשוב הבית-ספרי - הרואה במורים ובמנהלים אחראים להישגי הלומדים, תוך יידוע מתמיד של ההורים ושל הלומדים ושיתופם באחריות לה.
4. ממצאי ההערכה מהווים בסיס לשינוי תכניות ההוראה-למידה ולבניית תכנית הוראה דיפרנציאלית ללומדים השונים כדי לקדםם.

מה מעריכים?

מושאי ההערכה הם תוצרי הלמידה ותהליכי הלמידה.
 תהליכי הלמידה - יבואו לידי ביטוי בהפעלת כישורים קוגניטיביים (ברמות חשיבה שונות ובמיומנויות שונות).
 תוצרי הלמידה יבואו לידי ביטוי ביכולת הלומדים ליישם את הידע החדש שרכשו בהקשרים שונים (הבניית הידע).

במה מעריכים?

ההערכה תתבצע באמצעות מגוון של כלי הערכה קיימים ואחרים שמורים יחברו.
 כלי הערכה יכולים להיות:

- א. משימות ביצוע
- ב. מאגרי משימות מבחן למולדת וחברה - המשוב הבית-ספרי
- ג. תלקיט (פורטפוליו) מעריך, תיק עבודות להערכה
- ד. ערכה למיפוי ולהערכת כישורי הכוונה עצמית בלמידה בדרך חקר
- ה. כלי להערכת התנהגויות לימודיות - התבוננות מכוונת
- ו. שיעורי בית

כל אחד מכלי ההערכה שייבחר על ידי המורים או יפותח על ידם צריך לכלול קריטריונים להערכה ומחווניים.
 המחווון (RUBRIC) להערכה מהווה תדריך למורים. הוא כולל קריטריונים או דוגמאות של תשובות הלומדים ומסייע להערכת הביצועים שלהם.

א. משימות ביצוע

משימות ביצוע מוגדרות כמשימות הקשורות בהקשר לתוכן מסוים (לקונטקסט), (לדוגמה: היגד, מפה, טבלה, קטע עיתון), שסביבו בנויים הפריטים במשימת הביצוע. המשימות לקוחות מהחיים, מאתגרות, דורשות מן הלומדים שימוש בכישורי למידה וחשיבה מגוונים ליצירת ידע חדש (להבניית ידע). המשימות מורכבות ומזמנות, לעיתים, תשובות אחדות. משימות הביצוע מלוות במחווון להערכה.
 מגוון של משימות ביצוע אפשר למצוא במאגרי משימות המבחן למשוב הבית-ספרי במולדת וחברה לכיתה ד**

* חוזר מיוחד ד', התשנ"ו, מבחנים להערכה בבית הספר היסודי: "המשוב הארצי והמשוב הבית ספרי", חוזר המנהל הכללי, מרחשון התשנ"ו, נובמבר 1995.

חוזר המנהל הכללי, הוראת קבע, תש"ס / 7 (ב), אדר א' התש"ס-מרס 2000.

** מאגר משימות מבחן למשוב בית-ספרי במולדת וחברה, כיתה ד', (בעברית ובערבית); פיתוח: צוות, חוקר בכיר ומנהל הפרויקט: פרופ' אריה לוי, משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לתכניות לימודים, האגף לחינוך יסודי, לשכת המדענית ראשית, הפקה מט"ח, יצא לאור בעברית 1995-1999, ובערבית 1998-.

ב. מאגרי משימות מבחן למולדת וחברה במשוב הבית-ספרי

המאגרים האלה כוללים מגוון של משימות ביצוע שניתן ליישמן בטווח זמן קצר בכיתה (שיעור או חלק ממנו), או בטווח זמן ארוך (יומיים או שבוע). משימות ארוכות טווח מזמנות איסוף נתונים ופעילויות בקבוצה מחוץ לכיתה. אפשר להעריך את הלומדים באופן פרטני או במסגרת קבוצה. המורים יכולים לשנות משימות מתוך המאגר ולהתאימן למאפייני הסביבה שלהם.

המחווה, הנכלל במאגר המשימות במולדת וחברה - למשוב הבית-ספרי - נבנה בעקבות ניסוי שנערך במדגם מייצג של בתי-ספר, והוא מגדיר דרישות קוגניטיביות לגבי כל פריט בכל אחת ממשמיות המבחן. המחווה מציג קריטריונים ברורים ודרגות קושי, שבאמצעותם ניתן להעריך ולהשוות איכויות של תגובות ותשובות, וקובע דירוג למתן ציוןן מדורג לכל פריט.

ג. תלקיט (פורטפוליו) מעריך, תיק עבודות להערכה

הוא תיק עבודות אישי, המכיל אוסף של עבודות ומטלות שנבחרו על ידי הלומדים והוא משקף את התקדמותם ואת התפתחותם לאורך זמן. התלקיט מציג תהליך של למידה ותוצאותיה (תוצרים). כמו כן הוא מאפשר דיאלוג מתמיד בין המורים לבין הלומדים וזיהוי נקודות חוזק ונקודות חולשה במהלך הלימוד ולא בסופו. בניית התלקיט מעודדת את התלמידים ליטול אחריות על לימודיהם.

בחירת העבודות לתלקיט, על ידי הלומדים, תתבצע בצומתי זמן שונים לאורך השנה, על פי קריטריונים שנקבעו עימם מראש. בתלקיט ייכללו עבודות **בתהליך, עבודות שביצוען הסתיים**, מגוון מתוך שיעורי בית ועבודות שניתנו **ובוצעו בכיתה**.

אלה ישקפו את התקדמות הלומדים בלימודי מולדת חברה ואזרחות לאורך זמן. **העבודות יוערכו על פי קריטריונים הידועים ללומדים או מחוונים מפורטים**. ממצאי ההערכה יהוו בסיס להמשך הלמידה והפעילות שלהם בנושא הנלמד.

ד. ערכה למיפוי ולהערכת כישורי הכוונה עצמית ללמידה בדרך חקר*

הערכה מיועדת לשמש כלי בידי המורה והתלמידים, שבאמצעותו יוכלו להתייחס באופן שיטתי להערכת הכישורים של הכוונה עצמית בשלבים השונים של תהליך החקר. המחווה הכלול בערכה מדגים רמות שונות של כישורים לגבי כל שלב בחקר. המחווה מהווה סולם הערכה בן ארבע רמות ביצוע:

- התלמיד או התלמידה בתחילת הדרך (רמה נמוכה)
- התלמיד או התלמידה מתקדמים
- התלמיד או התלמידה מתקרבים להשגת היעד
- התלמיד או התלמידה השיגו את היעד (רמה גבוהה).

ה. כלי להערכת התנהגויות לימודיות - התבוננות מכוונת**

כלי לתצפיות שבאמצעותו המורים מתבוננים לאורך זמן על התנהגויות הלומדים בתחום הקוגניטיבי, בתחום החברתי ובתחום האישיותי. ההתבוננות מכוונת על ידי היגדים המתארים התנהגויות המאפיינות את התחום או קריטריון שנבדק. היגדים אלה מאפשרים למורים להעריך את הלומדים בתחום שהוחלט עליו. התייחסות לקריטריונים מהתחום החברתי מאפשרת להעריך גם התנהגויות של לומדים בעבודה בקבוצות.

* **ערכה למיפוי ולהערכה של כישורי הכוונה עצמית ללמידה בדרך חקר**, פותחה על ידי צוות בראשות פרופ' מנוחה בירנבוים, אוניברסיטת תל אביב, בית הספר לחינוך, בשיתוף עם המחלקה לתכניות ושיטות באגף לחינוך יסודי, משרד החינוך התרבות והספורט, המנהל הפדגוגי, ירושלים התשנ"ח - 1997.

** **כלי להערכת התנהגויות לימודיות - התבוננות מכוונת**, פותח על ידי צוות ממכון סאלד בשיתוף צוות המשוב הבית-ספרי באגף לחינוך יסודי, משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, ירושלים, תשס"א - 2001.

1. שיעורי בית

הכנת שיעורי הבית מאפשרת ללומדים לקחת אחריות על הלמידה ועל הישגיהם ולטפח אצלם משמעת של למידה אישית-עצמית.

שיעורי הבית הם חלק בלתי נפרד מתהליכי ההוראה-למידה. על כן הם מרכיב חשוב בהערכת הלומדים ואמורים לשקף את תהליכי ההוראה-למידה המתרחשים בכיתה.

שיעורי הבית יהיו מגוונים וישמשו לחיזוק הידע במיומנויות ובכישורים שנלמדו וטופחו בכיתה, כגון: מיומנויות קריאת מפה, מיומנויות הקשורות לתרשימים ולדיאגרמות; לניסוח שאלות; לאיתור מקורות מידע ולאיסוף נתונים שיהוו בסיס לפעילות בכיתה או להמשכה; להשלמת משימות ביצוע שהחלו לעסוק בהן בכיתה; לפעילות יצירתית שאינה מוגבלת בזמן ובמקום ולפעילות חברתית-אזרחית הקשורה לנושאי הלימוד.

לא כל שיעורי הבית ייעשו ביחידות, חלקם יעשו בזוגות וחלקם - במסגרות קבוצתיות. הקריטריונים להערכת שיעורי הבית, ולחלק היחסי שלהם בציון המצטבר, צריכים להיות ידועים הן ללומדים והן להוריהם. הדרישות מן הלומדים בהכנת שיעורי הבית, אמורות להיות ברורות להם. ללומדים יינתן משוב שוטף של הערכת לימודיהם - אישי וקבוצתי - בהתאם לסוג המטלות ולאיכות ביצוען.

השימוש במגוון כלי הערכה

מאפשר למורים לראות לפנייהם תמונת מצב אובייקטיבית יותר ומקיפה יותר ביחס להישגי הלומדים (לתוצרים ולתהליכים הלימודיים).

הוא מאפשר להתייחס ללומדים מזוויות ראייה שונות, בהתאם ליכולות ולנטיות שלהם.

ממצאי ההערכה

מזמנים דיאלוג עם הלומדים ורפלקציה של הלומדים עצמם על ביצועיהם ועל מהלך התקדמותם. הממצאים מהווים בסיס לשינוי בתכנון תכניות ההוראה-למידה של המורים ולבניית תכניות דיפרנציאליות ללומדים השונים, וכן לשיתוף הלומדים בתהליכי ההערכה שלהם במולדת חברה ואזרחות.

כיצד מעריכים בדרגות הכיתה השונות?

בחוזר מנכ"ל מנובמבר 1995 (מבחנים והערכה בבית הספר היסודי)* מתייחסים למבחנים מסודרים החל בכיתה ד'. הערכת הלומדים בכיתה ד' תתקיים באמצעות כלי ההערכה שהוזכרו לעיל, צוות המורים יקבע את המשקל היחסי שייחוס לכל אחד מהכלים בהערכה הכוללת ויביא את קביעתו לידיעת הלומדים.

כדי לעקוב אחר התקדמות הלומדים בכיתות ב-ג, מציעה תכנית הלימודים להעריך אותם באמצעות משימות ביצוע ולא באמצעות מבחן מסכם.

משימות הביצוע יציגו פעילויות ומטלות לימודיות שבהן יבואו לידי ביטוי: המושגים העיקריים המשקפים את אבני היסוד, המיומנויות והכישורים. (ראו דוגמאות בחלק הרביעי של תכנית הלימודים - תדריך יישומי לבניית יחידת הוראה-למידה).

ניתן לשלב שאלות רפלקטיביות, שבהן ישחזרו הלומדים את תהליך הלמידה שלהם ואת אופן הביצוע (קשיים והצלחות).

כדי להעריך את התקדמות הלומדים יקבעו המורים מחוון (קריטריונים) להערכת משימות אלו.

ההערכה במסגרת מולדת חברה ואזרחות מהווה חלק מטיפוח תרבות ההערכה בבית הספר.

* שם עמ' 1.